

บทความวิจัย**ตะอวะฮ์ด้วยหลักอัลละฮ์ศอฎียะฮ์ผ่านการนำเสนอคุฏบะฮ์วันศุกร์**

มูหะมัด คอยา*, ซาฟีอี อาดำ**

* นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (PSU) วิทยาเขตปัตตานี E-mail : muhamad1970@hotmail.com

** ดร. (สาขาวิชาตะวันออกกลางศึกษา) อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ สาขาวิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (PSU) วิทยาเขตปัตตานี E-mail : ardam1234@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางสายกลางหรืออัลละฮ์ศอฎียะฮ์ในการตะอวะฮ์มวลชนผ่านคุฏบะฮ์วันศุกร์ โดยศึกษาจากข้อมูลเอกสารซึ่งมีแหล่งที่มาจากเอกสารสิ่งพิมพ์ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบบันทึกข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้หลักการวิเคราะห์เปรียบเทียบ เพื่อให้ประจักษ์ถึงการตะอวะฮ์ของท่านนบี ﷺ และแนวคิดตลอดจนวิธีการเผยแพร่ตะอวะฮ์ในสังคมที่อยู่ในแนวทางสายกลาง ทศนคติที่ถูกต้องของนักดาอีย์ที่เป็นผู้นำเสนอคุฏบะฮ์วันศุกร์ประจำสัปดาห์ ผลการศึกษาพบว่า การนำเสนอคุฏบะฮ์ของท่านนบี ﷺ และสมัยเคาะลีฟะฮ์ผู้ทรงคุณธรรมเป็นการนำเสนอคุฏบะฮ์ที่เป็นกลาง พอเหมาะ ชัดเจน และเป็นที่ยอมรับ เช่นเดียวกับผู้นำเสนอคุฏบะฮ์วันศุกร์ในปัจจุบันควรมีทศนคติที่เป็นกลาง สร้างสรรค์ ถูกต้อง และสามารถโน้มน้าวผู้ฟังสู่การเข้าใจในเนื้อหาที่เป็นความจริง จนนำไปสู่การเป็นมุสลิมที่ดี มีวิสัยทัศน์ สร้างสังคมสันติ และอยู่บนแนวทางที่ถูกต้อง โดยไม่สร้างความแตกแยกในสังคมด้วยทศนคติที่ลำเอียง สร้างพรรคพวก แม้อาจมีความหลากหลายด้านทศนคติก็ตาม

คำสำคัญ: อัลละฮ์ศอฎียะฮ์, การตะอวะฮ์, คุฏบะฮ์วันศุกร์

RESEARCH

The Propagation With Al Wasatiyah Throuth The Friday Khutbah

Moohamad Khoya*, Syafie Ardam**

* Doctorial Candidate.Islamic Studies.College of Islamic Studies, Prince of Songkhla University, Pattani Campus. E-mail: muhamad1970@hotmail.com

** Dr.(Middle East Lecturer) Thesis Advisor, Islamic Studies.College of Islamic Studies Prince of Songkhla University, Pattani Campus. E-mail: Ardam1234@gmail.com

Abstract

This study was a research journal, The purpose was to study the middle path or Al wasatiyah with the propagation to the mass on the Friday Khutbah, The data collection was (1) To study the information from the printed matter. (2) To collect data by using data collecting paper.(3)To analyze the data by using Islamic principles to compare with Sunnah of the Prophet (Peace be upon him) what was his attitude, his propagating strategies in the society on the middle path and also the attitude of muslim scholars who gave the Friday Khutbah. The result was that the prophet's khutbah and the Khutbah of the righteous Khalifah was on the middle path, Appropriation, Explication and it was acceptable as the speaker (Khateeb) in now days have to be compact, middle, creative and encourage to the listeners to understand the truth and lead them to be good muslims, to give them the good attitude to live peacefully in the society on the based minded or patisant even there were many attitude in the society.

Key words: Al-Wasatiyah, Da'wah, Khutbah

บทนำ

การเชิญชวนตะอวะฮ์สู่ความดีนั้นเป็นภารกิจหลักของบรรดาเราะสุลทุกยุคสมัยที่ได้เชิญชวนมนุษย์สู่การศรัทธาเพื่อให้เกิดการยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ ด้วยการยึดมั่นกับบทบัญญัติของพระองค์ เข้าใจอย่างถ่องแท้ ควบคู่กับการกระทำความดีด้วยการประกอบอบิดาตะฮ์ มีคุณธรรมเป็นที่พึง มีจริยธรรมที่งดงามในการดำเนินชีวิต ละเว้นจากความชั่วและบาปทั้งปวง

ภารกิจดังกล่าวไม่ได้สิ้นสุดด้วยการจากไปของท่านนบี ﷺ แต่บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ และบรรดาอุลมาฮ์ผู้รู้ทั้งหลายยังคงสานภารกิจสำคัญนี้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยยึดหลักคำสอนจากพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน อัลสุหนนะฮ์ และศาสตร์ร่วมสมัยเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์แบบตามกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอด้วยการบูรณาการกับศาสตร์ที่หลากหลาย ทันสมัย มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อกลุ่มเป้าหมายโดยหวังการขึ้นทางที่เที่ยงตรงเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายที่ถูกเชิญชวนได้รับความโปรดปรานจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ

รูปแบบการตะอวะฮ์มีหลากหลาย ล้วนมีจุดหมายเดียวกันคือเพื่อให้ทุกคนได้เข้าใจหลักการศาสนา ได้ปฏิบัติอย่างถูกต้อง เป็นคนดีและยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งนักเผยแพร่ที่ปรารถนาความเจริญของประชาชาติด้วยหลักธรรมทุกท่านนั้นย่อมอุทิศตนที่จะฟื้นฟูหลักคำสอนศาสนา พัฒนาสังคมด้วยการเสริมสร้างความรู้และปรับความเข้าใจให้สอดคล้องกับหลักการที่มาจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และท่านนบี ﷺ อย่างแท้จริง เพื่อให้สังคมตื่นตัว เจริญรุ่งเรืองด้วยหลักธรรม มั่งคั่งด้วยคุณธรรม งดงามด้วยจริยธรรม เป็นสังคมที่แสวงหาความจริงจากแหล่งความรู้ที่เชื่อถือได้ทั้งด้วยการอ่าน การฟัง การเขียน หรือแม้กระทั่งในรูปอวจาณะภาษาก็ตาม ซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีในการดำรงชีวิต

เป็นที่ประจักษ์ว่าวิธีการเผยแพร่ของท่านนบี ﷺ และบรรดาดาอีย์ทุกยุคสมัยนั้น มีสองรูปแบบเป็นอย่างน้อย คือการตะอวะฮ์ส่วนตัวที่มักเกิดขึ้นในหมู่เครือญาติหรือคนใกล้ชิด และการตะอวะฮ์ทั่วไปที่มีมักเกิดขึ้นในศาสนสถาน ซึ่งทั้งสองรูปแบบนั้นล้วนเป็นการเชิญชวนเพื่อให้ทุกคนได้เข้าใจและรับคำสอนอิสลาม มีหลักการศรัทธาที่บริสุทธิ์ สามารถปฏิบัติตนอยู่บนแนวทางที่ถูกต้องทั้งวิถีดำเนินชีวิตและการประกอบอบิดาตะฮ์ ซึ่งการตะอวะฮ์ของท่านนบี ﷺ นั้นแสดงถึงการตะอวะฮ์ที่อยู่บนพื้นฐานสายกลาง ท่านได้ปฏิบัติอย่างดีเยี่ยมทั้งด้วยวาจาและการแสดงออกที่เป็นแบบอย่างแก่ทุกคน ซึ่งล้วนประทับใจและยอมรับการเป็นเราะสุลที่ได้รับการแต่งตั้งจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ อย่างแท้จริง

ดาอีย์ทุกคนควรศึกษาวิธีการนำเสนออิสลามที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์อิสลาม และด้วยศาสตร์ต่าง ๆ ที่ทันสมัยโดยใช้แนวทางสายกลางหรือแนวทางอัลวะศอฎียะฮ์ เพื่อให้เกิดทักษะและประสบการณ์ ไม่รีบเร่งในผลการตะอวะฮ์ แต่หวังในความเข้าใจที่บริสุทธิ์ ถูกต้อง และเป็นกลางในหมู่กลุ่มเป้าหมายโดยใช้หลักสังฆธรรมอย่างต่อเนื่อง เพราะการขึ้นทางฮิดายะฮ์แก่ผู้ที่ถูกเชิญชวนนั้นย่อมอยู่ที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ เพียงองค์เดียว ส่วนดาอีย์มีหน้าที่เผยแพร่ความดีที่มาจากอัลกุรอานและอัลสุหนนะฮ์พร้อมด้วยการอธิบายที่ถูกต้อง เป็นกลางทั้งด้วยวาจาและแบบอย่างที่ดี

หนึ่งในรูปแบบการเผยแพร่ตะอวะฮ์ด้วยวาจาของท่านนบี ﷺ คือการนำเสนอคุณบะฮ์แก่บรรดาเศาะหาบะฮ์ที่ร่วมละหมาดวันศุกร์ คุณบะฮ์ของท่านกะหัดรัด ซัดเจน เที่ยงตรง ครอบคลุมทุกด้าน เป็นที่ยอมรับและที่สำคัญคือเป็นบทเรียนแก่ผู้ฟัง จนสามารถนำไปเป็นเสปียงในการดำเนินชีวิตสู่ความโปรดปรานจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งการละหมาดวันศุกร์เป็นวาญิบสำหรับผู้ชายที่บรรลุนิติภาวะและจำเป็นต้องฟัง

คุณบะฮ์ทุกครั้งก่อนละหมาด เนื้อหาคุณบะฮ์ก็ย่อมเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้สังคมได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิต การนำเสนอที่ถูกวิธีย่อมเป็นที่ชื่นชอบของผู้ฟัง และปรารถนาที่จะให้ทุกมัสยิดในชุมชนมีการนำเสนอคุณบะฮ์ที่ เข้าใจง่าย บนพื้นฐานของทางสายกลางหรือแนวทางอัลวะศอฎียะฮ์ ซึ่งเป็นแนวทางที่มาจากหลักคำสอนที่มี ในคัมภีร์อัลกุรอานและอัสสุนนะฮ์

เมื่อคุณบะฮ์เป็นส่วนหนึ่งของการตะอวะฮ์แล้ว จึงเป็นโอกาสดีสำหรับเคาะฎิบที่ควรเลือกหัวข้อและ กำหนดเนื้อหาที่เป็นกลาง พอเหมาะกับผู้ที่ร่วมละหมาดวันศุกร์ ได้ฟังสิ่งที่เป็นประโยชน์เพื่อให้ทุกคนได้รับความรู้ความเข้าใจ สามารถพัฒนาตนเอง ครอบครัว และสังคม ถึงแม้ส่วนสำคัญของคุณบะฮ์จะเน้นเรื่องการยำ เกรงต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ มีคุณธรรม จริยธรรมอันดีงามที่สามารถแก้ปัญหาในชุมชนหมู่บ้าน สอดคล้องกับ อายะฮ์อัลกุรอานที่พระองค์ฯ ทรงเรียกร้องให้บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลายรีบไปยังมีมัสยิดในวันศุกร์เพื่อฟังการ ตักเตือนและรำลึกถึงพระองค์ฯ ด้วยการละหมาดอย่างพร้อมเพรียงกัน

ด้วยเหตุผลข้างต้น ผู้ศึกษาจึงเห็นควรศึกษาแนวทางอัลวะศอฎียะฮ์กับการตะอวะฮ์มวลชนผ่านการ นำเสนอคุณบะฮ์วันศุกร์ ผู้ศึกษาหวังว่าการศึกษานี้จะอำนวยประโยชน์ให้กับวิทยาการอิสลาม และผู้ที่ หวังในทางสายกลางในการนำเสนอหลักการและการตะอวะฮ์อิสลาม ทั้งปัจจุบันและอนาคต และผู้ศึกษาเห็นว่าแนวทางสายกลางเท่านั้นสามารถที่จะนำพาสังคมสู่สันติสุขตลอดกาล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการตะอวะฮ์มวลชนบนแนวทางสายกลางอัลวะศอฎียะฮ์ ด้วยการนำเสนอคุณบะฮ์วันศุกร์

ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาถึงการนำเสนอคุณบะฮ์วันศุกร์ซึ่งเป็นหนึ่งในวิธีการเผยแพร่สู่ความเข้าใจ ศาสนาและวิถีชีวิตบนแนวทางที่ถูกต้องและเป็นกลาง

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษานี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาเฉพาะการนำเสนอคุณบะฮ์วันศุกร์เท่านั้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

อัลวะศอฎียะฮ์ หมายถึง ดุลยภาพ ความสมดุลของแนวคิด และการนำเสนอหลักการอิสลามต่อ สาธารณชนเพื่อให้เกิดการเข้าใจที่ถูกต้องตรงตามหลักการที่มาจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และท่านเราะสูล ﷺ ด้วยการอธิบายจากบรรดาอุลามาอ์ผู้รู้ที่มีทัศนคติที่อยู่บนแนวทางสายกลางและไม่ลำเอียง

การตะอวะฮ์ หมายถึงการเชิญชวนสู่การศรัทธาต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และคำสอนที่มาจากบรรดา เราะสูล ด้วยการยึดมั่นและทำตามตลอดจนปฏิบัติอย่างเคร่งครัดด้วยหลักการอิสลาม หลักการอิหม่านและ หลักการอิฮฺसान หรือเป็นการเรียกร้องและแนะนำผู้อื่นสู่การเข้าใจอิสลามที่มาจากบทบัญญัติในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน และวจนะของท่านเราะสูล ﷺ ด้วยวิธีการที่หลากหลายและทันสมัยกับกลุ่มเป้าหมาย

ดาอีย์ หมายถึง ผู้เชิญชวน ผู้เผยแพร่ ทำหน้าที่เป็นผู้เชื่อเชิญคนอื่นสู่การเข้าใจหลักการศาสนาอิสลามด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ศาสน์อิสลามนั้นเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างสมบูรณ์แบบ

มวลชน หมายถึง คนจำนวนหนึ่งที่รวมตัวกันในสถานที่แห่งหนึ่งด้วยวัตถุประสงค์ที่มีการนัดหมายมาก่อนหรือเป็นที่ทราบกันในหมู่พวกเขา

คุฏบะฮ์วันศุกร์ หมายถึง ถ้อยคำหรือประโยคที่มีการนำเสนอแก่ผู้ฟังในวันศุกร์ก่อนพิธีการละหมาด ซึ่งเนื้อหาในคุฏบะฮ์วันศุกร์เป็นการให้ความรู้ต่าง ๆ และเป็นการสั่งเสียแก่ผู้ฟังเพื่อให้เกิดการยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตลอดจนยึดมั่นในคำสอนของศาสนา เพื่อให้การดำเนินชีวิตตรงกับหลักการศาสนา

เคาะฎิบ หมายถึง ผู้นำเสนอเนื้อหาปาฐกถาหรือคุฏบะฮ์ก่อนละหมาดวันศุกร์ในมัสญิด อาจโดยตำแหน่งหรือผู้ที่ได้รับเชิญให้นำแสดงคุฏบะฮ์แก่ผู้ร่วมละหมาดทุกสัปดาห์โดยใช้ประโยคคำพูดด้วยปากเปล่าหรืออ่านจากเอกสารที่ได้เตรียมไว้เพื่อให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์จากการฟัง

วิธีการศึกษา

1. รูปแบบการศึกษา

การศึกษาเรื่อง“อัลวะศอฎียะฮ์ในการตะอวะฮ์มวลชนผ่านคุฏบะฮ์วันศุกร์”เป็นการศึกษาเอกสารโดยศึกษาจากข้อมูลเอกสารสิ่งพิมพ์ซึ่งมีแหล่งที่มาจากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิ

2. เครื่องมือในการศึกษา

สำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาเอกสาร ผู้วิจัยใช้แบบบันทึกข้อมูลเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยใช้บันทึกชื่อตำราอ้างอิง ผู้แต่ง โรงพิมพ์ ปีที่พิมพ์และสถานที่พิมพ์ นอกจากนี้ยังใช้บันทึกข้อความและเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีและแนวคิดของกลุ่มต่าง ๆ ที่มีต่อการตะอวะฮ์ ตลอดจนใช้บันทึกข้อมูลที่มีการเปลี่ยนแปลง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการได้มาของข้อมูลที่น่ามาใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้มาจากการศึกษาค้นคว้า การอ่านและการรวบรวมเอกสารสิ่งพิมพ์ที่เป็นหนังสือ ตำรา งานวิจัยและบทความวิชาการเกี่ยวกับการตะอวะฮ์ และบทบัญญัติว่าด้วยการนำเสนอคุฏบะฮ์วันศุกร์ซึ่งมีแหล่งที่มาจากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิ

4. การจัดกระทำข้อมูล

ในการศึกษาแนวทางอัลวะศอฎียะฮ์ในการตะอวะฮ์มวลชนผ่านคุฏบะฮ์วันศุกร์ครั้งนี้เป็นการศึกษาเอกสารซึ่งได้รวบรวมข้อมูลจากเอกสารสิ่งพิมพ์ที่ได้จากหนังสือ ตำรา เอกสารงานวิจัยและบทความทางวิชาการซึ่งผู้วิจัยได้จำแนกข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ตามหัวข้อที่ได้กำหนดไว้

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเอกสารดังนั้นผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลก่อนนำมาวิเคราะห์ และใช้การตรวจสอบวิเคราะห์โดยจำแนกออกเป็น 1) การตรวจสอบวิเคราะห์ภายนอกหรือการวิพากษ์หลักฐาน เพื่อตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูลรวมถึงการตรวจสอบความถูกต้องของเอกสาร และ2) การตรวจสอบวิเคราะห์ภายในหรือการวิพากษ์ข้อมูล เพื่อตรวจสอบในการประเมินค่าและตีความข้อมูลที่ได้นำมาศึกษา

ผลการศึกษา

จากการศึกษาเรื่องแนวทางสายกลางหรืออัลวะสะฎียะฮ์ในการตะวะฮุมวอลชนผ่านคุณบะฮ์วันศุกร์ พบว่าการตะวะฮุมวอลชนสู่ความดีงามนั้นเป็นภารกิจหลักของบรรดาเราะฮ์ลุลทุกยุคสมัยที่ได้เชิญชวนมนุษย์สู่ การศรัทธาเพื่อให้เกิดการยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ ด้วยเข้าใจและการยึดมั่นกับบทบัญญัติของพระองค์ ควบคู่กับ การปฏิบัติความดีด้วยการประกอบอิบาเดฮ์ มีคุณธรรมเป็นที่พึง มีจริยธรรมที่งดงามในการดำเนินชีวิต ละเว้น จากความชั่วและบาปทั้งปวง ดังอายะฮ์ที่พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا أَلْبَانُ الْمَيْتِ ﴾ (النور : بعض من آية 54)

ความว่า และไม่มีภาระสำหรับศาสนทูตอื่นจากการเผยแพร่ (หลักธรรมที่ได้รับการประทานมา) (อันนุร : ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ 54)

จากอายะฮ์ข้างต้น อัลฎะฮะบะรีย (al-Tabariy, 1422 : 17/ 345) ได้อธิบายว่า บรรดาเราะฮ์ลุลที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้เผยแพร่ศาสนานั้นไม่มีภารกิจใดที่สำคัญกว่าการเชิญชวนประชาชาติของตนอย่างชัดแจ้งถึงความประสงค์ของพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ เช่นเดียวกับภารกิจของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่ได้เชิญชวนผู้คนขณะนั้น ด้วยการเผยแพร่ศาสน์ เพื่อท่านจะได้เป็นพยานแก่ประชาชาตินี้และทุกประชาชาติว่าการปฏิบัติภารกิจตะวะฮุมวอลชนนั้นได้เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์แล้ว

ภารกิจการตะวะฮุมวอลชนไม่ได้สิ้นสุดด้วยการจากไปของท่านนบี ﷺ แต่บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ และบรรดาอุละมาอ์ผู้รู้ทั้งหลายยังคงสานภารกิจที่สำคัญนี้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยยึดหลักคำสอนจากพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน อัสสุนนะฮ์ และศาสตร์ร่วมสมัยเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์แบบตามกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอด้วยวิธีการที่หลากหลาย ทันสมัย มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อกลุ่มเป้าหมายโดยหวังการชี้นำทางที่เที่ยงตรงและได้รับความโปรดปรานจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ แก่กลุ่มเป้าหมายที่ถูกเชิญชวน

รูปแบบการตะวะฮุมวอลชนมีหลากหลาย แต่เป็นที่ประจักษ์ในหมู่นักดาอียะฮ์มีสองรูปแบบสำคัญ คือการตะวะฮุมวอลชนส่วนตัวที่มักเกิดขึ้นในหมู่เครือญาติหรือคนใกล้ชิด และการตะวะฮุมวอลชนทั่วไปที่มักเกิดขึ้นในศาสนสถาน ซึ่งทั้งสองรูปแบบมีจุดหมายเดียวกันคือเพื่อให้ทุกคนได้เข้าใจหลักการศาสนา ได้ปฏิบัติอย่างถูกต้อง เป็นคนดีและยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งนักเผยแพร่ที่ปรารถนาความเจริญของประชาชาติด้วยหลักธรรมทุกคนย่อมอุทิศตนที่จะฟื้นฟูหลักคำสอนศาสนา พัฒนาสังคมด้วยการเสริมสร้างความรู้และปรับความเข้าใจให้สอดคล้องกับหลักการที่มาจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ และท่านนบี ﷺ อย่างแท้จริง เพื่อให้สังคมตื่นตัว เจริญรุ่งเรืองด้วยหลักธรรม มั่งคั่งด้วยคุณธรรม งดงามด้วยจริยธรรม จนเป็นสังคมที่แสวงหาความจริงที่เชื่อถือได้ ในทุกรูปแบบ ทั้งการอ่าน การพูด การเขียน หรือแม้กระทั่งในรูปอวณะภาษาก็ตาม ซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีในการดำรงชีวิต

การตะวะฮุมวอลชนสู่แนวทางศาสน์นั้นเป็นคำสั่งจากพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ แก่ท่านนบี ﷺ เพื่อให้ท่านเชิญชวนคนสู่แนวทางของพระองค์ฯ ด้วยวิถียุทธศาสตร์ ซึ่งในเรื่องนี้ อิบน์ ญะรีร์ ได้กล่าวว่าเป็นการเชิญชวนเพื่อกลับไปสู่อัลกุรอาน อัสสุนนะฮ์ ด้วยการตักเตือนเพื่อห่างไกลจากข้อห้ามต่าง ๆ และระมัดระวังจากภัยพิบัติที่มาจากพระองค์ฯ และพระองค์ทรงให้ท่านนบีประกาศแก่ญิบแล่มมนุษย์ว่านี่คือแนวทางที่ฉันและผู้ติดตาม

ฉันทิญญชนนุสุงการปฏิญญาดนดว้ความเอกเกและม่มีการตั้งภาค้ไต ทุกับพระองค้ บนแนวทางที่ซัดเจนนดว้ หลักรู้นท้ท้เป็นบหบัญญติและสติปัญญา (Ibn Kathir : 2000. 8/91-92)

หน้่งในรูบแบบการเผยแพร้ตอะวะฮ์ดว้วจาของท้านบปี ﷺ ค้ือการนำเสนอคุญบะฮ์แก่บรรดาเศาะหาบะฮ์ที่ร่วมละหมาดวันศุกร์ การนำเสนอคุญบะฮ์ของท้านเป็นการนำเสนอที่เกทัดรด ซัดเจนน เทียงตรงครอบคลุ่มทุค้ด้าน เป็นที่ยอมรับ และที่สำค้คือเป็นบหเรียนแก่ผู้ฟัง จนสามารถนำใช้เป็นเสปียงในการดำเนินชีวิตสู่ความโปรดปรานจากพระองค้อัลลอฮ์ ﷻ ซ้่งเมื่อเทียบกัส่งค้มปัจจุบัน หากคนส่วนใหญ่ให้ความสนใจกัเน้อหาคุญบะฮ์จนนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตแล้ว การนำเสนอคุญบะฮ์ดังกล่าวย่อมเป็นที่ซ้นชอบของส่งค้ม และปรารณาท้จะท้ให้ทุค้มีสญิตในชุมชนมีการเผยแพร้ค้าสอนอิสลามที่เข้าใจงาย บนพื้นฐานของทางสายกลางหรือแนวทางอัลวะฮ์ศอฎิยยะฮ์ ซ้่งเป็นแนวทางที่มาจากหลัค้าสอนที่มีในคัมภีร์อัลกุรอานและอัลสุนนะฮ์

อตัตุรกีย (al-Turkiy : 1997. 20-24) ได้กล่าว่า แนวทางการเผยแพร้ของท้านบปี ﷺ นั้นเป็นแนวทางสายกลางมาตั้งแต่เริ่มต้นของการตอะวะฮ์ แต่แนวทางที่แหวกแนวนั้นเป็นแนวทางที่สุดโต่งและหย่อนยานม่ว่าจะเกดซ้นในยุคและสทานที่ใดก้ตาม ดั่งนั้นดาอีย์ร่วมถึงผู้นำเสนอคุญบะฮ์ทุค้คนควรเพิ่มพูนความรู้ดว้การศึกษาจากแหล่งข้อมูลที่ถูกต้อที่มาจากคัมภีร์อัลกุรอานและอัลสุนนะฮ์ดว้การอธิบายที่ถูกต้อ เพิ่มพูนอห്മานดว้การศึกษาควบคู่กัการปฏิบัติอามาลที่ศอลิห ส่วนผู้รู้ควรตอะวะฮ์บรรดามุสลิมให้เกดความซ้่มซ้่งกัการยึดมั่นในศาสนา บนแนวทางอัลวะฮ์ศอฎิยยะฮ์ และควรตอะวะฮ์คนต่างศาสนาเพื่อให้เข้าใจหลัค้าสอการอิสลาม ได้รับฮิตายะฮ์ทางนำจากพระองค้อัลลอฮ์ ﷻ อย่างค้อยเป็นค้อยไป

ดาอีย์ทุค้คนควรศึกษาวิธีการนำเสนออิสลามดว้ทักษะที่ทันสมัยโดยใช้นแนวทางสายกลางหรือแนวทางอัลวะฮ์ศอฎิยยะฮ์ เพื่อให้เกดทักษะและประสบการณ้ โดยม่รับเร้งถึงผลการตอะวะฮ์ แต่หวังในความเข้าใจอย่างถ่องแท้ที่จจะเกดซ้นในกลุ่มเป้าหมายโดยใช้หลัค้ความถูกต้ออย่างต้อเนื่อง เพราะฮิตายะฮ์หรือทางนำที่จจะเกดซ้นแก่ผู้ที่ถูกเชิญชวนนั้นยอมอยุ้ที่พระองค้อัลลอฮ์ ﷻ เพียงองค้เดียว ส่วนดาอีย์มีหน้าท้เผยแพร้สัจธรรมที่มาจากอัลกุรอานและอัลสุนนะฮ์ร่วมดว้การอธิบายท้ทั้งดว้วจาและแบบอย่างท้ดีเท้าท้มีความสามารถ

ผู้ท้ดำเนินการตอะวะฮ์เชิญชวนมนุษย์สู่ความดีทุค้ยุคสมัย ย่อมเป็นผู้ท้ประเสริฐดว้วจาและการกระทำท้ดีเลิศ อี้ก้ท้ยังได้รับการซ้นชมจากพระองค้อัลลอฮ์ ﷻ ว่าเป็นคนท้มีค้ापุดท้ดีเลิศซ้่ง ดั่งอายะฮ์ท้พระองค้ตร้สว่า

﴿ وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴾ (فصلت : 33)

ความว่า และใครกันเล่า ท้จะมีถ้อยค้ापั่งตงามยี้งไปกว่าบุคคลท้เรีกร้อง(ผู้อื่น)ไปสู่(แนวทางของ)อัลลอฮ์ และประพุดิตแต่ความดี และเขากล่าวว่า “แท้จจริงตัวฉันเป็นผู้หน้่งจากบรรดาผู้สวามิภักดี” (ฟุศลีล้ต: 33)

อัลกุรฎูบีย (al-Qurtubiy, 1427 : 18/ 419) กล่าว่า ผู้ท้ถูกกล่าวในอายะฮ์ค้ือท้านบปี ﷺ นั้นเองร่วมถึงบุคคลท้ว้ไปท้เชิญชวนเพื่อนมนุษย์สู่ทางนำของพระองค้อัลลอฮ์ ﷻ ดว้การประกอบศาสนกิจท้ท้เป็น

วาญิบและสุนัต พร้อมทั้งห่างไกลจากสิ่งต้องห้ามทั้งปวง อัล แทบารีย์ (al-Tabariy, 1422 : 20/ 429-430) ได้อธิบายว่าอายะฮ์ดังกล่าวว่า ผู้ที่มีคุณลักษณะดังกล่าวข้างต้นนั้นย่อมเป็นบ่าวที่ดี ด้วยการปฏิญาณตนและยอมรับว่าพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ทรงเป็นพระผู้เป็นเจ้าของเขา เผยแพร่สัจธรรมแก่เพื่อนมนุษย์ ปฏิบัติในหลักคำสอนที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ และห่างไกลจากสิ่งต้องห้ามทั้งปวง

เมื่อคุณบะฮะฮ์เป็นส่วนหนึ่งของการตะอวะฮ์ จึงเป็นโอกาสดีสำหรับเคาะฎิบที่ควรกำหนดหัวข้อและเนื้อหาที่พอเหมาะกับผู้ร่วมละหมาดวันศุกร์ ได้ฟังสิ่งที่ เป็นประโยชน์เพื่อให้ทุกคนได้รับความรู้ความเข้าใจ สามารถพัฒนาตนเอง ครอบครัว และสังคม ถึงแม้ส่วนสำคัญของคุฏบะฮ์จะเน้นเรื่องการยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ มีคุณธรรม จริยธรรมอันดีงามที่สามารถแก้ปัญหาในชุมชนหมู่บ้าน สอดคล้องกับอายะฮ์อัลกุรอานที่พระองค์ฯ ทรงเรียกร้องให้บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลายรีบไปยังมัสญิดในวันศุกร์เพื่อฟังการตักเตือนและรำลึกถึงพระองค์ฯ ด้วยการละหมาดอย่างพร้อมเพรียงกัน

การนำเสนอคุฏบะฮ์วันศุกร์แก่ผู้คนจำนวนมาก เป็นการนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนเพื่อทำความเข้าใจกับหลักการศาสนาและสามารถแก้ปัญหาสังคม อะลี (Ali,1991:11) ได้กล่าวว่า เมื่อนักเผยแพร่ได้บูรณาการการตะอวะฮ์ด้วยวิธีที่หลากหลาย คุฏบะฮ์วันศุกร์ก็เป็นส่วนหนึ่งของการตะอวะฮ์ที่มีเนื้อหาเจาะจงเป็นการเฉพาะหรือเป็นการชี้นำสังคมทั่วไป ถือเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปสังคม ด้วยความรู้เพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของคน โดยเน้นถึงยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮ์ ﷻ การใช้ชีวิตที่ถูกต้องตามอัสสุนนะฮ์ของท่านนบี ﷺ การสร้างสังคมที่ดีด้วยความรู้ที่หลากหลายที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ร่วมละหมาด

คุฏบะฮ์จะสั้นหรือยาวนานขึ้นขึ้นอยู่กับหัวข้อ เนื้อหา และความสำคัญของการนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง ถ้าหากคุฏบะฮ์สั้น ผู้ฟังสามารถเข้าใจได้ดีและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ก็ถือว่าเป็นคุฏบะฮ์ที่ดี แต่หากคุฏบะฮ์สั้น ผู้ฟังไม่สามารถเข้าใจและไม่ได้ให้ประโยชน์ต่อผู้ฟัง ก็ถือว่าเป็นคุฏบะฮ์ที่ไม่ดี ถึงแม้ในเนื้อหาจะเต็มไปด้วยหลักฐานจากอายะฮ์จาก อัลกุรอานและอัลหะดีษของท่านนบี ﷺ ก็ตาม ก็ถือว่าเป็นคุฏบะฮ์ที่ต้องพัฒนาวิธีการนำเสนอ เพราะผู้เขียนได้กล่าวว่า คุฏบะฮ์ที่ดีนั้นต้องมีปัจจัยหลายอย่างควบคู่กัน เช่น คุณลักษณะของผู้แสดงคุฏบะฮ์ที่ต้องมีความรู้เกี่ยวกับการพูด การนำเสนอ การเลือกหัวข้อ การใช้ถ้อยคำ การใช้เสียงสูงเสียงต่ำ การเริ่มต้นเกริ่นนำก่อนเข้าสู่เนื้อหา การวรรคตอนระหว่างการนำเสนอ การสรุปผล การหยิบยกหลักฐานจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ จากประวัติศาสตร์ที่เป็นบทเรียนแก่ผู้ฟัง การเปรียบเทียบเหตุการณ์หนึ่งอันเป็นผลดีต่อผู้ฟัง การกล่าวกลอน เรื่องราวที่น่าสนใจ และอื่น ๆ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ฟังสามารถนำผลจากการฟังคุฏบะฮ์ไปใช้ประโยชน์ได้ อันเป็นความรู้ใหม่หรือเป็นการตักเตือน กระตุ้นให้ยำเกรงต่อพระองค์อัลลอฮ์ และเป็นคนที่เข้าใจวิถีชีวิตที่ดีอันนำไปสู่ความสุขทั้งโลกนี้และอาคิเราะฮ์

มุฮัมมัด ยูสรีย์ (Muhammad Yusri, 1418 :77-80) ได้ให้ทัศนะว่า สารและเนื้อหาที่ถูกนำเสนอในคุฏบะฮ์นั้นจะสะท้อนถึงความเป็นคุฏบะฮ์ที่ไม่ได้เจาะจงเฉพาะเรื่องการยำเกรงต่ออัลลอฮ์ ﷻ และเรื่องอาคิเราะฮ์เพียงอย่างเดียว แต่เป็นเนื้อหาที่ถูกกล่าวเพื่อเป็นแนวทางชีวิตที่เป็นประโยชน์และเป็นบทเรียนแก่ผู้ฟัง เปี่ยมด้วยคุณค่า มากหลายด้วยเนื้อหา เคาะฎิบควรนำเสนอสิ่งที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ตรงประเด็นและตรงจุดกับปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมนำเสนอวิธีแก้ไข แนะนำทางออกของปัญหา เพื่อให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์สูงสุดจากการฟังการเชิญชวนสู่ความดีงามนั้น เข้าใจอย่างถ่องแท้ ควบคู่กับการกระทำ ความดีด้วยการประกอบอิบาตะฮ์ มีคุณธรรมเป็นที่พึ่ง มีจริยธรรมที่งดงามในการดำเนินชีวิต

สัยฟุ อัลอิสลาม (Saif al-Islam, 1406 : 65-66) เห็นว่าคุฏบะฮ์เป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาสังคมทุกระดับด้วยบทบาทของผู้นำที่มีจิตสำนึกในการยกระดับความเป็นอยู่ของคนในชุมชนด้วยวิธีการเผยแพร่เชิญชวน เพื่อให้คนเหล่านั้นหลุดพ้นจากความมืดมนตึ๋มสู่รัศมีแห่งแสงสว่าง อันจะเห็นได้ชัดของส่วนหนึ่งจากการพัฒนาสังคมในสมัยของท่านปี ﷺ ด้วยการนำเสนอคุฏบะฮ์ที่แสดงถึงความจริงใจของท่าน

อย่างไรก็ดี ถึงแม้คุฏบะฮ์เป็นส่วนหนึ่งของการตะอวะฮ์ แต่กระบวนการนำเสนอย่อมแตกต่างจากการตะอวะฮ์ในรูปแบบอื่น อาทิ การเตรียมคนที่มีความรู้ความสามารถและสันตศีลในเรื่องการนำเสนอคุฏบะฮ์ การเลือกหัวข้อที่เหมาะสมกับสถานการณ์ การกล่าวบทเกริ่นนำ การนำเสนอเนื้อหาตามกฎและเงื่อนไข การเรียงลำดับความสำคัญของเนื้อหา การนำหลักฐานจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ การหยิบยกปัญหา การเสนอทางแก้ให้กับสังคม

สรุปผล

คุฏบะฮ์และละหมาดวันศุกร์ย่อมมีความสำคัญอย่างยิ่งกับสังคมมุสลิมที่อาจหาได้ไม่ถนัดนักที่มีคนรวมตัวในมัสญิดเป็นจำนวนมากในเวลาอันจำกัดซึ่งย่อมหายากหากไม่ใช่เพราะการฟังคุฏบะฮ์โดยไม่มีใครเชิญชวนนอกจากเสียงอะซาน ผู้นำเสนอคุฏบะฮ์ควรมีการวางแผนเพื่อให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์จากการฟังมากที่สุด ให้ความรู้และปัจจัยต่าง ๆ ที่ผู้ฟังสามารถนำไปพัฒนาชุมชนและสังคมตามหลักคำสอนจากคัมภีร์อัลกุรอาน และอัลสุนนะฮ์เพื่อให้เกิดคุณธรรมในชีวิต หากมีการวางแผนอย่างมีระบบ เช่นการเตรียมคนที่มีความรู้และสันตศีลในเรื่องการนำเสนอคุฏบะฮ์ การเลือกหัวข้อที่เหมาะสมกับสถานการณ์ การกล่าวบทเกริ่นนำ การนำเสนอเนื้อหาตามกฎและเงื่อนไข การเรียงลำดับความสำคัญของเนื้อหา การนำหลักฐานจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ สร้างสรรค์ คว้าใจ เป็นสิ่งใหม่ให้แก่ผู้ฟังด้วยการหยิบยกปัญหา การเสนอทางแก้ และที่สำคัญคือการนำเสนอเนื้อหาที่ถูกต้อง เป็นกลาง สามารถสรุปผลได้ถูกต้องตรงประเด็น คุฏบะฮ์ก็จะกลายเป็นการสร้างสังคมคุณธรรมเป็นอย่างยิ่ง

คุฏบะฮ์และละหมาดวันศุกร์ย่อมมีความสำคัญอย่างยิ่งกับสังคมมุสลิมที่อาจหาได้ไม่ถนัดนักที่มีคนรวมตัวในมัสญิดเป็นจำนวนมากในเวลาอันจำกัดซึ่งย่อมหายากหากไม่ใช่เพราะการฟังคุฏบะฮ์โดยไม่มีใครเชิญชวนนอกจากเสียงอะซาน ผู้นำเสนอคุฏบะฮ์ควรมีการวางแผนเพื่อให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์จากการฟังมากที่สุด ให้ความรู้และปัจจัยต่าง ๆ ที่ผู้ฟังสามารถนำไปพัฒนาชุมชนและสังคมตามหลักคำสอนจากคัมภีร์อัลกุรอาน และอัลสุนนะฮ์เพื่อให้เกิดคุณธรรมในชีวิต หากมีการวางแผนอย่างมีระบบ เช่นการเตรียมคนที่มีความรู้และสันตศีลในเรื่องการนำเสนอคุฏบะฮ์ การเลือกหัวข้อที่เหมาะสมกับสถานการณ์ การกล่าวบทเกริ่นนำ การนำเสนอเนื้อหาตามกฎและเงื่อนไข การเรียงลำดับความสำคัญของเนื้อหา การนำหลักฐานจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ สร้างสรรค์ คว้าใจ เป็นสิ่งใหม่ให้แก่ผู้ฟังด้วยการหยิบยกปัญหา การเสนอทางแก้ และที่สำคัญคือการนำเสนอเนื้อหาที่ถูกต้อง เป็นกลาง สามารถสรุปผลได้ถูกต้องตรงประเด็น คุฏบะฮ์ก็จะกลายเป็นการสร้างสังคมคุณธรรมเป็นอย่างยิ่ง

บรรณานุกรม

- วินัย สมะออน. 2524. **อัลกุรอานฉบับแปลภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ส.วงศ์เสงี่ยม.
- al-Qurtubiy, Abu Abdullah Muhammad bin Ahmad al-Ansoriey. 2006-1427. **al-Jami' li ahkam al-Quraan**. (الجامع لأحكام القرآن) Beirut : Mu assasah al-Risalah .
- al-Tabariy, 1422-2001. **Jami' al-Bayan an ta'wil a yil al-Guraan** (جامع البيان عن تأويل آي القرآن) al-Kahiroh : Dar Hijr.
- al-Turkiey, 1998. **al Ummah al Wasat** (الأمة الوسط) al-majallah al Arabiyah: Jeddah. Saudi Arabia.
- Ali, Abdulhalim Mahmud, 1991 . **Al-Masjid wa-asaruhu fi al- mujtama' Al-Islami** (المسجد وأثره (المسجد وأثره في المجتمع الإسلامي) al-Kahiroh : Dar al-Manar al-Hadithah.
- Ibnu Kathir, Imaduddin Abu al-Fidaa' Ismail bin Umar Ibnu Kathir, 1421-2001. **Tafsir al-Quran al-Azeem** (تفسير القرآن العظيم) al-Riyadh: Dar al-Salam.
- Mohammad Yusri, 1424-2003. **Ma a lim fi Usul al-Da'wah** (معالم في أصول الدعوة) al-Riyadh: Maktabah al-Malik Fahad.
- Saif al-Islam Ali Matar. 1406-1986. **al-Taqhaiyyur al-Ijtimaiey**. (التغيير الاجتماعي دراسة تحليلية من منظور التربية الإسلامية) al-Mansurah: Dar al-Wafaa'.